

نوشته و تنظیم : محمدحسین تسبیحی

مکاتبات ادبی

استاد دکتر غلام سرور جهیلمی پاکستانی مدتی است در مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان به تحقیق و تتبع پرداخته و مشغول تصحیح متن نسخی است به نام «جواهر الاولیاء» که شرح آثار و عقاید و افکار مشایخ و پیران و پیشوایان فرقه بخاریان رادر اوج شریف بخاری در استان پنجاب شامل می گردد.

بدین جهت این حقیر گاهگاهی با ایشان به گفتگو می نشیند و از دانش و فضل و ادبشان برخوردار می شود.

نخستین کاری که شایسته بود انجام بدهم، نگارش مقاله‌ی بود، تحت عنوان «غلام سرور جهیلمی» که بیان کننده شرح احوال و آثار ایشان بود در مجله وحید چاپ شد. دومین کاری که بایسته است صورت تحقق بخود بگیرد، گردآوری و تهیه و تنظیم نامه‌هایی است که دانشمندان و ادیبان و شاعران ایرانی به او نوشته‌اند

از راست به چپ ۱- مهندس ریاضی ۲- دکتر کاسمی ۳- فروزانفر ۴- دکتر فرهادی ۵- دکتر غلام سرور ۶- دکتر لطفعلی صورتگر ۷- آقای دکتر حسینی علی سلطانزاده پسیان ۸- آقای هنری متصدی سابق خانه فرهنگ ایران در کراچی .

از راست به چپ: دکتر
اشتیاق - حسین قریشی
رئیس سابق دانشگاه
کراچی - دکتر غلام سرور -
فروزانفر .

این نامه‌ها را می‌توان از لحاظ ادبی ، تاریخی ، محبت ، و داد و تفاهم دوستانه مورد توجه قرارداد و این گونه نتیجه‌گیری نمود که استادان ادب و نویسندگان هنر شعار ایران تا چه پایه می‌کوشیده‌اند که زبان فارسی را در خارج از مرزهای ایران ترویج دهند و موجب جذب قلوب و جلب روح‌های فارسی دوستان و فارسی نویسان و شاعران گردند.

دکتر غلام سرور که اکنون ۶۳ سال دارد و توانا و برنا و سخت‌کوش است بیش از بیست تألیف و متجاوز از پنجاه مقاله بزبان فارسی دارد و دوبار بایران سفر کرده است و یک نشان علمی و یک نشان سپاس درجه یک دریافت نموده است .

اما آنچه که بدانها بسیار اهمیت می‌دهد و در حقیقت لباس روحانیت و معنویت بر آنها می‌پوشاند نامه‌هایی است که از دوستان ادیب و دانشمندان شاعر ایرانیش دریافت داشته است و همچون جان شیرین آنها را دوست دارد و بدانها عشق می‌ورزد.

بنابه‌خواهش نگارنده این سطور، چندتا از این نامه‌ها را اجازه دادتا تحت عنوان « مکاتبات ادبی » در اختیار « ماهنامهٔ وحید » قرار دهم ضمناً تصاویری چند نیز که ارزش تاریخی و ادبی دارد از ایشان دریافت کردم که شایسته است آنها را نیز جزو این نامه‌ها منتشر نمایم باشد که دوستی‌ها و محبت‌ها و علائق فرهنگی و روابط ادبی و تفاهات هم‌کیشی و برادری دو کشور ایران و پاکستان محکم‌تر و استوارتر گردد.

اینک آن نامه‌ها:

نخست نامه‌هایی که شادروان استاد سعید نفیسی به استاد دکتر غلام - سرور جهیلمی نگاشته است.

نامه یکم

طهران ۲۶ نوامبر ۱۹۳۳ = آبان‌ماه ۱۳۱۲

آقای عزیزم ، امیدوارم که بوصول این مکتوب بکمال صحت و کامیابی بمقصد رسیده باشید و در این سفر از هر جهت بشما خوش گذشته باشد و نیز امیدوارم که در سفر ایران آنچه مطلوب و دلخواه شما بوده است یافته باشید و ازدیاد ما خشنود بازگشته باشید و بار دیگر در تابستان آینده مارا از دیدار خود در طهران شاد کنید . البته هر گاه خدمتی در طهران داشته باشید با کمال شوق در انجام آن حاضر خواهم بود و بدون مضایقه هر کاری در ایران دارید بمن رجوع کنید چون قرار بود بعضی کتابهایی که از هندوستان میخواهم برای سرکار بنویسم اینست که اجازه می‌خواهم بنا بر معمول صورت چند کتابی را که برای مخلص غایت لزوم را دارد در ذیل بنویسم:

- ۱- کتاب دول الاسلام تألیف ذهبی چاپ حیدرآباد دکن .
- ۲- تذکره الحفاظ تألیف ذهبی چاپ حیدرآباد دکن .
- ۳- مرآت الجنان و عبرة الیقظان تألیف یافعی چاپ حیدرآباد دکن .
- ۴- الجواهر المصیئة فی طبقات الخفیه تألیف ابن ابی الوفاء چاپ حیدرآباد دکن .
- ۵- الدرر الکامنه فی اعیان المائة الثامنة تألیف ابن خنجر عسقلانی چاپ حیدرآباد دکن .

این هر پنج کتاب در مطبعه دایرة المعارف النظامیه در حیدرآباد دکن چاپ شده و با کمال سهولت می‌توان یافت . کتاب دیگر که برای مخلص لازم است ، کتاب نظام التواریخ قاضی بیضاوی است که قطعاً در هندوستان چاپ شده ولی نمی‌دانم در لاهور چاپ شده است یا در لکهنؤ یا در جای دیگر . تمنی دارم آنرا هم تدارک فرمائید . این کتابها را بهر قیمتی که هست برای مخلص تهیه کنید ، قیمت آنها هر چه می‌شود بنویسید یا حواله روپیه

می فرستم و یا بکتابخانه طهران بحساب سرکار می پردازم و یا در عوض آن چیزی از ایران خواسته باشید تقدیم می کنم . بهتر آنست که مستقیماً بپست بعنوان مطبوعات سفارشی باسم بنده بطهران بفرستید و البته کرایه پست را هم مرقوم دارید که علاوه بر قیمت کتاب تقدیم دارم.

همواره با بی صبری منتظر وصول رقیمه و رجوع خدمات هستم مخصوصاً هر وقت آقای پروفیسور حبیب راملاقات می کنید سلام مرا برسانید . به آقای دکتر هادی حسن هم سلام می رسانم .
مخلص سعید نفیسی

نامه دوم

سعید نفیسی سرراه سپهسالار، طهران ، ۷ تیر ماه ۱۳۱۳ ، آقای عزیزم بسیار از حضور مهربان شما شرمندم که درین مدت نتوانستم جوابی برقیمه اخیر شما بنویسم سبب آن بود که گذشته از گرفتاری بسیار ، مدت های مدید بیمار افتاده بودم و حرکت کردن نمی توانستم ، بواسطه کار کردن بسیار اعصاب سست شده و از کار مانده بود و طبیب برای بهبودی زحمت بسیار داشت بحمدالله چند روزی را که از خطر جسته ام در این دوسه روز چندین دفعه آقای پرویز مدیر کتابخانه طهران فرستاده بود و صورت حساب سرکار را می خواست در همین مدت مرض ، آن مرقومه سرکار را که قیمت کتابها در آن نوشته شده بود گم کرده ام و هر چه می کردم نمی یابم. کتابهایی که ببنده رسیده چهار جلد مرآة الجنان یافعی و دو جلد تاریخ دول اسلام ذهبی و دو جلد جواهر المصنئة است . قیمت آنها را نوشته بودید ولی چون مراسله سرکار را نیافتم یادم نیست شاید در حدود سی روپیه باشد در هر صورت هر چه هست خواهشمندم با کمال سرعت مرقوم دارید پس از وضع قیمت حبیب السیر بپردازم. حبیب السیر را چنانکه سابقاً نوشته بودم گویا سیزده تومان خریده ام و آنهم درست یادم نیست زیرا که بیماری این مدت همه چیز را از یاد من برده است . در هر صورت خودتان بمراسله پیش من رجوع کنید و هر چه در آن مراسله نوشته ام همانست . اما کتابی که خواسته بودید از کتابخانه مدرسه سپهسالار نسخه بردارم همان وقت که رقیمه عالی رسید فوراً شرحی به مدیر مدرسه نوشتم و کاتبی را معرفی کردم که باو اجازه بدهند از روی آن کتاب نسخه بردارد و ده تومان هم بآن کاتب پول پیش دادم . درین مدت بیماری

من خبری ازو نشد. دیروز که در پی او فرستادم معلوم شد چند صفحه ای بیش ننوشته و درین میان مدیرمدرسه تغییر کرده و مدیر جدید اجازه نداده است، و همین طوکار ناتمام مانده. دوباره امروز خود بمدرسه رفتم و اجازه ای از نو گرفتم که کتاب را نسخه بردارند و کاتب راروانه کردم. امیدوارم درین صورت تا یک ماه یا بیست روز دیگر تمام کتاب حاضر شود و خود برای سرکار خواهم فرستاد، از طرف دیگر از سرکار هم مدتی است بی خبرم، بسیار خوب می شداگر می توانستید دوباره امسال سفری به طهران بکنید و مخصوصاً در جشن هزارساله فردوسی در طهران باشید، اگر هم نتوانید هر خدمتی در طهران باشد بمن رجوع کنید.

نمی دانم در باب کتابهای دیگری که از حیدرآباد خواسته بودم که تذکره الحفاظ و دررالکامنه و نظام التواریخ بیضاوی باشد چه اقدام فرموده اید؟ امیدوارم در تهیه آنها نیز تأکید و اصرار بکنید که بهمین زودی تهیه شود و قیمت آن هر چه هست مرقوم دارید بفرستم.

در این دوسه روز کتاب تازه ای در تاریخ صفویه بدست آورده ام که گویا نسخه آن در هیچ جا نباشد و شاید این نسخه منحصر بفرد باشد و آن کتابیست باسم «نقاوة الآثار من ذکرا لآخیار» تألیف محمود بن هدایت الله افوشته نظری که در شیراز در سال ۹۹۸ شروع کرده و تا وقایع سال ۱۰۰۷ هجری رسانده است. اگر مایل باشید ازین کتاب هم برای کار خود استفاده کنید ممکن است مرقوم دارید فوراً می دهم نسخه ای از روی آن برای سرکار می نویسد زیرا که گمان می کنم نسخه دیگری نداشته باشد.

در هر صورت باز هر خدمتی در طهران باشد بمخلص بنویسید با کمال شوق انجام خواهم داد و خیلی شرمنده ام که بواسطه کسالت تا این حد از انجام خدمات شما مقصود کرده ام.

مخلص: سعید نقیسی

نامه سوم

(از آقای حسین پرویز بدکتر غلام سرور جهیلمی)

۱۳۱۳/۵/۱۶ (کتابخانه طهران ، طهران ، خیابان لاله زار، نمره

۱۲، نمره تلفن ۶۹۷).

دوست عزیزم را قربان ، باید خدا را شکر کنم که روز گذشته چشم به خط ۲۱ ژوئیه شما روشن شد و آنکه خود را بد عهد مرقوم داشته اید چنین چیزی از متخیله مخلص نگذشته و نخواهد گذشت و اخلاص تا ابد برقرار است بدون آنکه ذره از آن کاسته شود.

راجع به کتب درخواستی آقای نفیسی شرحی مرقوم داشته بودید که بازحمت (بقول هندی‌ها) دستیاب شده ارسال داشته‌اید و با پست هوایی هم بایشان مرقوم داشته‌اید که ۴۹ روپیه و نه آنه قیمت را باین جانب بدهند فوری به توسط پست شهری بایشان مراتب را اطلاع دادم الساعه آمدند این جا ، مختصری هم نوشتند ، در جوف فرستادیم و حساب کردیم معادل بدهی که دارند اجرت کتابت و قیمت حبیب السیر را داده اند که البته بعد صورت می‌دهند . راجع بآمدن خودتان به طهران و تجدید عهد بی نهایت همه خوشحال شدیم و امیدوارم که بزودی زیارتتان نصیب شود . و باز چندی درک فیض کنیم... از رفقا که سلام به آن‌ها رسانده‌اید آقای یثربی برحمت خدا پیوسته‌اند و خیلی هم متأثر هستیم ، آقای سردار فاتح که حضوراً عرض خواهد شد گرفتارند .

قریب ۹ ماه می‌شود که آقای حاج ملک مشهد رفته‌اند اگر از آن راه به ایران آمدید می‌توانید ملاقاتشان کنید ، چون بزودی طهران نخواهد آمد . بسایرین سلام جناب عالی را ابلاغ می‌کنم.

هوشنگ همیشه جوایای سلامت شما می‌شود و ازدو چرخه و فر فر حرف می‌زند . دیروز تا گفتم مکتوب آقای غلام سرور آمده . گفت دو چرخه هم جوف داشته ؟ گفتم : داده‌اند بسازند ، باری بیچگی عالم خوشی است . خدمت آقای دکتر سلام مخصوص دارم .

هر گاه اتفاقاً فرهنگ رشیدی ، ویس و رامین ، ظفرنامه که هر سه در کلکته طبع شده دستتان افتاد همراه بیاورید .
فعلاً بیشتر ازین مزاحم نمیشوم . دورم جمعیت است و نمیگذارند باشما صحبت کنم . فرمایشی باشد مرقوم دارید .

مخلص: ح . پرویز

نامهٔ چهارم

(از سعید نفیسی به دکتر غلام سرور جهیلمی).

۱۳۱۳/۵/۱۶ خورشیدی

آقای عزیزم ، دو مرقومهٔ سرکار بفاصلهٔ دو روز رسید . از فرستادن کتابهایی که مرحمت فرموده بودید کمال امتنان رادارم ، البته تا چند روز دیگر خواهد رسید .

بسیار از دیدار شما در طهران شاد خواهم شد و امیدوارم در جشنهای امسال از هر حیث بشما خوش بگذرد . کتاب تاریخ صفویه کتابخانهٔ مدرسه سپهسالار نزدیک بنام شدن است . گمانم آنست که تا یک هفته دیگر تمام شود . البته فرستادن آن ضرور نخواهد بود زیرا که بهمین زودی خود در طهران تشریف خواهید داشت . تاکنون خرج کتاب نزدیک بیست تومان شده است . و چند تومان دیگر هم خرج خواهد داشت . درین صورت قیمت کتابهایی را که برای بنده فرستاده اید ، بهمان میزانها می شود ، و اگر چیزی مقروض شدم یا به خودتان در طهران تقدیم خواهم کرد ، یا به آقای پرویز تقدیم خواهم داشت .

از کتابهایی که مرقوم داشته اید بقیدرا طالب نیستم ، فقط دورهٔ پنج جلدی شعرالمجم الازم دارم که تمنی دارم همراه خود بیاورید .
چون با کمال عجله این چند سطر را در کتابخانهٔ طهران نوشتم بهمین مختصر قناعت می کنم و بهمین زودی شرح دیگری عرض خواهم کرد و بایبصری منتظر دیدار شما در طهران خواهم بود .

سعید نفیسی

نامه پنجم ایضاً:

طهران ۲۶ فبروری ۱۹۳۴ = بهمن ماه ۱۳۱۳ خورشیدی

سعید نفیسی ، سردار سپهسالار

آقای عزیزم، مکتوب ۲۰ فبروری دیروز رسید، امسال بواسطه برفهای بسیار بیشتر راهها بسته بود و بهمین جهت مکتوب شما دیرتر از آنچه میباید رسیده است. مکتوب پیش که رسید فوراً درصدد شدم حبیب السیر چاپ طهران را برای شما آماده کنم اما هرچه در طهران جستجو کردم یافت نشد، ناچار باصفهان نوشتم و در آنجا یک نسخه یافتند که یک صحیفه از آغاز آن افتاده است و در اوایل نیز چهار صحیفه ناقص دارد ولی چون صحیفه اول خطبه کتاب است و چند سطر بیشتر نبوده و چهار صحیفه ای که در اوایل افتاده در شرح احوال انبیا است. گمان ندارم برای شما ناقص باشد، و چون نسخه بهتر ازین با همه جستجوهای من بدست نیامد این نسخه را فرستادم عجلتاً داشته باشید در سرفرصت نسخه دیگری برای شما تدارک خواهم کرد. بهمین جهت امروز آنرا بکتابخانه طهران سپردم که با همین مراسله برای شما بفرستند. امیدوارم با همین مراسله بدست شما برسد و اگر در فرستادن آن تأخیر کردم گمان نبرید که کوتاهی کرده‌ام. این چند روز در جستجو و خواستن از اصفهان گذشت. امروز بقم و مشهد و تبریز نوشتم که اگر نسخه دیگری یافت شود برای من بفرستند بمحض این که برسد بیست خواهم داد:

از فرستادن کتاب جواهر المصنیه و دول الاسلام و مرآة العنان بسیار ممنون شدم، تاکنون نرسیده است و البته تا چند روز دیگر خواهد رسید. بمحض این که برسد اطلاع خواهم داد و وقتی که رسید قیمت آنرا حساب می‌کنم و بکتابخانه طهران می‌پردازم، ولی الطاف شما را نمی‌توانم بحساب آورم. در باب کتاب تذکرة الحفاظ و درر الکامنه نیز تمنی دارم دوباره تأکید بفرمائید اما کتاب نظام التواریخ قطعاً در حیدرآباد چاپ شده و من خود دو سال پیش در اروپا در یکی از کتابخانهها دیده‌ام و عنوان آنرا یادداشت کرده‌ام اینست:

Abdollah ibn - Umar ibn - muhammad Al-Baidavi, Kitab Nizam at - tawarikh, Publ. ly Hakim Sajjid Sams - Allah Sadiri - Haiderabad (Deccan) 1930 - 102 p. lih . (Historical Society of Heidar abad - Histosical test Books Serie- No . 1) .

اگر بهمین نشانی از حیدرآباد بخواهید قطعاً خواهند یافت . در ضمن خواهش دارم بحیدرآباد که می نویسد چندین رساله عربی از ابونصر فارابی که شاید ده رساله باشد در آنجا چاپ شده است و همین مطبعه‌ای که جواهر - المصنئیه و غیره را چاپ کرده آنها را هم بطبع رسانده است لطف کنید و یک نسخه از تمام آن رسائل فارابی برای من بخواهید و قیمت آنها را نیز هر چه باشد مرقوم دارید . محالاً برای کتاب حبیب‌السیر ده تومان باصفهان فرستاده‌ام و هنوز قیمت آنرا اطلاع نداده‌اند . قیمت آن هر چه باشد حساب خواهم کرد و بقیه را چنانکه نوشته بودید بکتابخانه طهران به آقای حسین پرویز خواهم داد که به حساب شما بگذارند و همیشه منتظر رجوع خدمت از سوی شما هستم .

سعید نفیسی

نامه ششم

(از شادروان دکتر محمد معین به دکتر غلام سرور جهیلمی).

تهران ۱۹ فروردین ماه ۱۳۴۲ (خورشیدی)

دوست فاضل آقای دکتر غلام سرور استاد زبان فارسی دانشگاه کراچی، کارت تبریک شریف زیارت شد. از لطف آن جناب بسیار ممنون شدم. امیدوارم که زبان و ادب فارسی - که شما نگاهبان استوار آن در پایتخت کشور عزیز پاکستان هستید - بیش از پیش ترقی کند و نیز امید دارد که سرکار را بار دیگر در

تهران یا کراچی زیارت نماید.

محمد معین

نامه هفتم

(تبریک از دکتر عبدالحسین زرین کوب و دکتر قمر آریان).

تهران اول اپریل ۱۹۶۴

دوست و همکار عزیز از اظهار لطف و محبتی که بمناسبت تجدید سال در حق این مخلصان کرده بودید نهایت درجه تشکر و امتنان حاصل شد. یاد الطاف سابقه آن دوست بزرگوار و روزهای بسیار خوشی که در آن مدت کوتاه در خدمت جناب عالی و سایر دوستان گذشت هرگز از خاطر ما نخواهد رفت. مزید توفیقات جناب عالی را از خداوند خواهانیم. ارادتمندان :

دکتر قمر آریان - دکتر عبدالحسین زرین کوب

نامه هشتم

(از استاد علی اصغر حکمت)

فروردین ماه ۱۳۴۳

علی اصغر حکمت، فیشرآباد تهران

دوست دانشمند محترم، از لطفی که بمناسبت عید نوروز نسبت باین جانب مبذول فرموده اند کمال تشکر را دارم. امیدوارم وجود محترم پیوسته قرین سلامت و موفقیت باشد. انتظار دارد از برکات و آثار علمیه و تحقیقات ادبی آن استاد دانشمند همیشه برخوردار و مستفیض گردد. از خداوند توفیقات کامل برای وجود شریف مسئلت دارد.

العبد علی اصغر حکمت

نامه نهم

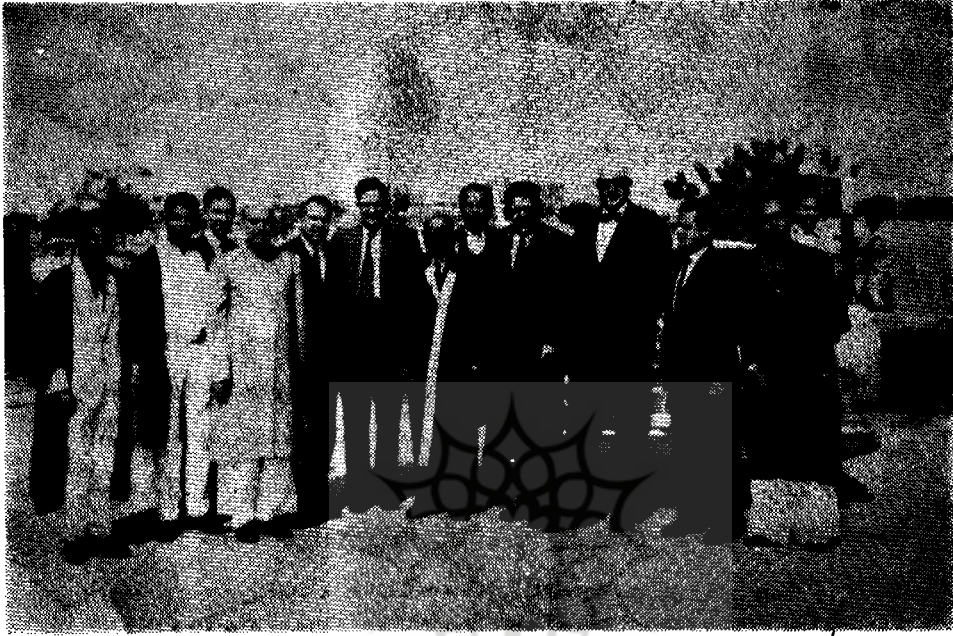
(از استاد سعید نفیسی).

اسفندماه ۱۳۱۴ خورشیدی

سعید نقیسی

سه‌راه سپهسالار

آقای عزیزم ، رقیمة عالی را که ۱۳ مارس تاریخ داشت سه روز پیش زیارت کردم ، سبب آنکه مدتی بود در تهران نبودم . امسال به واسطه سفر چند ماهه که کرده بودم از همه کارها باز مانده‌ام و از آن جمله در حضور سرکار شرمسار شده‌ام . پیش از حرکت از طهران ، نسخه تاریخ شاه اسمعیل را که برای سرکار داده بودم نوشته بودند ، به یکی از محصلین دانشگاه (یونیورسیتی) طهران سپردم و عنوان سرکار را هم دادم که بفرستد الان آن محصل در طهران نیست ، باو نوشتم که ببینم یکجا فرستاده و گمان نمی‌کنم نفرستاده باشد ، ممکن است در این میان به سرکار برسد ، اگر نرسید فوراً خبر کنید باز می‌دهم نسخه دیگری از روی آن بنویسند . همچنین نسخه‌های نسبنامه و نقاوة الآثار را پیش از رفتن بدیگری سپرده بودم . دیروز که تحقیق کردم معلوم شد عنوان سرکار را که به او داده‌ام گم کرده است بهمین جهت نفرستاده لهذا با همین پست خودم فرستادم اما برای اجرت استکتاب بهیچ وجه پولی لازم نیست زیرا که سرکار برای من کتاب‌های چند فرستاده‌اند و باید قیمت آنها با یک دیگر حساب کنیم . امیدوارم این مکتوب به موقع به سرکار برسد و رساله خود را بتوانید انجام دهید . جلد پنجم شعر العجم را هنوز آقای پرویز بینده نداده‌اند ، چون نبوده‌ام و ایشان هم شاید نمی‌دانسته‌اند . سه روز پیش به طهران برگشته‌ام ، بهمین جهت بوده‌است ، البته می‌فرستم می‌گیرند و ازین لطف عالی بسیار متشکرم . منشآت فریدون بیک در طهران بسیار کمیابست از همه جا پرسیدم نداشتند احتمال می‌دهم و شاید بتوان پیدا کرد و به همه کس سپرده‌ام که هر وقت پیدا شد خبر کنند فوراً برای شما خواهم فرستاد . این کتاب دو چاپ دارد و چاپ دوم آن بهتر است در هر صورت می‌کوشم که

از راست بچپ ۱ - دکتر ماهیار نوایی ۲ - دکتر لطفعلی صورتگر
 ۳ - دکتر غلام سرور ۴ - عبدالمجید عرفانی ۵ - دکتر محمد علی پناهی
 ۶ - مولانا سید محمد عابد شیر ۷ - رشید فرزانه پور رئیس خانه فرهنگ
 ایران حیدر آباد

حتماً نسخه‌ای تدارک کنیم .

اما تاریخ عالم آرای عباسی در تهران بتوسط میرزا محمود کتابفروش
 در سال ۱۳۱۴ قمری چاپ شده است بقطع رحلی .

ازین ببعده باز تا مدتی در طهران خواهم بود . هر فرمایش داشته باشید
 بنویسید . و امیدوارم دیگر از حضور عالی شرمنده نباشم و این کوتاهی
 این مدت بواسطه سفر و دوری از طهران بود و ازین پس هر خدمتی باشد با
 کمال شتاب انجام خواهم داد .

مخلص شما سعید نفیسی